

تأثیر بحرانهای نفتی و امور بیمه تولیدکنندگان نفت

ترجمه: آذرنوش افشار

۱- مقدمه

در این بررسی، نوسانات بهای نفت از سال ۱۹۷۰ تا آمارش بر روی توسعه اقتصاد کشورهای تولیدکننده نفت مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. کشورهای تحت بررسی عبارتند از: الجزایر، امارات متحده عربی، اندونزی، ایران، عراق، عربستان سعودی، کویت، لیبی، نیجریه، ونزوئلا.

در بخش دوم پس از ذکر مقدمه کوتاه، توسعه تولید نفت در سطح جهانی و منطقه‌ای مورد بحث قرار گرفته و تغییرات درصد سهم کشورهای مختلف تولیدکننده نفت نشان داده می‌شود.

افزایش قیمت‌ها تا سال ۱۹۸۱ و به دنبال آن کاهش قیمت و چگونگی تأثیر این نوسانات بر روی درآمد و تولید ناخالص داخلی کشورهای عضو اوپک در بخش سوم مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

وابستگی بازار بیمه به تغییرات بهای نفت یا رشد کل اقتصاد، در کشورهای برگزیده تولیدکننده نفت نیز موضوع بحث بخش چهارم است.

در بخش چشم‌انداز، انتظارات آینده کشورهای اوپک، پس از کاهش قیمت‌ها در سال ۱۹۸۶ مورد اشاره قرار می‌گیرد. داده‌های مورد استفاده از نشریات صندوق بین‌المللی پول و انجمنهای ملی بیمه‌های گردآوری شده است. و بعضی از ارقام تخمینی هستند. نرخ تبدیل ارز محلی به دلار آمریکا برابر میانگین این نرخها در سال مورد نظر می‌باشد.

۲- توسعه استخراج نفت در سطح جهانی و منطقه‌ای

از سال ۱۹۷۰

نفت با سهمی معادل ۴۰ درصد از انرژی مصرفی جهان، مهمترین منبع تولید انرژی بشمار می‌آید و

مقاله حاضر که تأثیر بحرانهای نفتی را بر روی کشورهای صادرکننده نفت و بخصوص کشورهای عضو اوپک را بررسی می‌نماید در شماره ماه می سال ۱۹۸۸ مجله سیگما از نشریات شرکت بیمه سوئیس می‌باشد که به فارسی برگردانده شده است.

خلاصه

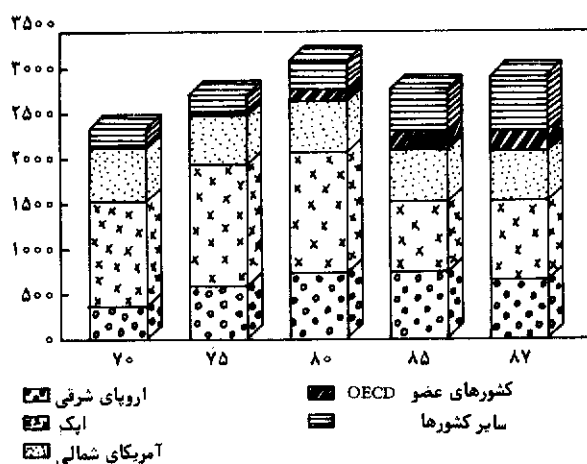
نفت، با سهمی برابر ۴۰٪ از انرژی مصرفی جهان، مهمترین منبع تولید انرژی بشمار می‌آید. در سال ۱۹۸۷ میزان تولید آن بالغ بر ۲۹۰۷/۳ میلیون تن بوده است. بزرگترین تولیدکننده نفت اتحاد جماهیر شوروی با ۹۲۵ میلیون تن و سهمی معادل ۲۱٫۵٪ از کل تولید است. به دنبال آن ایالات متحده (۴۶۰/۵ میلیون تن معادل ۱۵/۸٪) و عربستان سعودی (۲۰۹/۵ میلیون تن معادل ۷/۲٪) قرار دارند.

بهای نفت در دوره تحت بررسی (۱۹۸۷-۱۹۷۰) تحت تأثیر نوسانات شدیدی قرار داشته است. شاخص بهای واقعی از ۱۰۰ واحد در سال ۱۹۷۰ به ۷۴۹ واحد در سال ۱۹۸۱ افزایش یافت و پس از آن شاهد کاهش آن به ۳۸۰ واحد در سال ۱۹۸۶ بوده‌ایم تولید ناخالص داخلی واقعی ده کشور تولیدکننده نفت تحت بررسی منعکس‌کننده رویدادهای بازار نفت است. تولید ناخالص داخلی مزبور تا سال ۱۹۸۰ به ۵ برابر افزایش یافت و بعد از آن تا سال ۱۹۸۷ سالیانه ۵٪ کاهش داشته است.

بازار بیمه در کشورهای عربی هنوز از اهمیت چندانی برخوردار نیست. سهم کل تولید این بازار از تولید ناخالص داخلی در سال ۱۹۸۵ بالغ بر ۰/۳ درصد برای ایران و ۱/۳ درصد برای الجزایر و کویت

شکل ۱

تولید جهانی از سال ۱۹۷۰ بر حسب میلیون تن

این برتری براساس پیش‌بینی‌های گوناگون درآینده نیز با درصد کمتری حفظ خواهد شد. توجه به حفظ محیط زیست در کشورهای مصرف‌کننده نفت یک عامل این کاهش می‌باشد. جستجو برای انرژی‌های جان‌نشین ادامه دارد و مصرف انرژی آهنگ کندتری به خود گرفته است.

کل تولید نفت در سال ۱۹۸۷ بالغ بر ۲۹۰۷/۳ میلیون تن یعنی ۲۵٪ بیشتر از تولید در سال ۱۹۷۰ بوده است. در دوره مورد بررسی، سال ۱۹۷۹ بیشترین میزان تولید یعنی (حدود ۳۲۰۰ میلیون تن) را بخود اختصاص می‌دهد. در نگرشی به سهم تولید منطقه‌ای در کل تولید از سال ۱۹۷۰ تغییرات زیر را می‌توان مشاهده نمود. در حالیکه تولید کشورهای عضو اوپک طی سالهای ۱۹۷۵ - ۱۹۷۰ بیش از ۵۰ درصد از تولید جهانی بود، این سهم به ۳۰ درصد تا سال ۱۹۸۷ کاهش یافت. سهم کشورهای آمریکای شمالی (حدود ۱۸ درصد) دارای تغییرات مختصری بوده است، در سال ۱۹۸۶ کشورهای OECD حدود ۷ درصد از کل تولید را به خود اختصاص داده‌اند و این در حالی است که در سال ۱۹۷۰ سهم آنها از کل تولید تنها ۱٪ بود. کشورهای اروپای شرقی، شوروی و چین نیز افزایش تولید داشته‌اند. در سال ۱۹۸۷ کشورهای بلوک شرق (به استثناء چین) ۲۲٪ و دیگر کشورها ۲۳٪ از تولید جهانی را به خود اختصاص دادند.

جدول شماره ۱

ده کشور از بزرگترین تولید کنندگان نفت بر حسب میلیون تن

کشور	سهم به درصد	سهم به درصد	۱۹۸۷	سهم به درصد
شوروی	۳۵۲/۷	۲۱/۶	۶۲۵/۰	۳۰/۰
آمریکا	۵۳۳/۶	۳۲/۶	۴۶۰/۵	۲۲/۱
عربستان	۱۷۶/۹	۱۰/۸	۲۰۹/۵	۱۰/۰
مکزیک	۲۱/۹	۱/۳	۱۴۳/۵	۶/۹
چین	۲۰/۰	۱/۲	۱۳۳/۰	۶/۴
انگلستان	-	-	۱۲۲/۰	۵/۸
ایران	۱۹۱/۷	۱۱/۷	۱۱۲/۵	۵/۴
ونزوئلا	۱۹۳/۰	۱۱/۸	۱۰۱/۲	۴/۹
عراق	۷۶/۶	۴/۷	۹۰/۲	۴/۳
کانادا	۷۰/۰	۴/۳	۸۷/۵	۴/۲
جمع	۱۶۳۶/۵	۱۰۰	۲۰۸۴/۹	۱۰۰

۱- کشورهای عضو سازمان همکاریهای اقتصادی و توسعه

در سال ۱۹۷۰ و هم چنین ۱۹۷۸، سهم ده کشور بزرگ تولیدکننده نفت بالغ بر ۷۰٪ از کل تولید جهانی (طبق جدول شماره ۱) بوده است. در حالیکه ایالات متحده در سال ۱۹۷۰ با بیشترین سهم در مقام اول قرار داشت، در سال ۱۹۷۵ شوروی این مقام را به دست آورد و تا به حال در همان مکان باقی مانده است. در حال حاضر تولید کشورهای ونزوئلا، ایران و آمریکا کمتر از سال ۱۹۷۰ است، در حالیکه در سایر کشورها تولید افزایش یافته و در بعضی موارد هم این افزایش بطور قابل ملاحظه‌ای زیاد بوده است. ذخایر تأیید شده نفتی در اغلب کشورها به استثناء ایالات متحده، اتحاد جماهیر شوروی و لیبی (طبق جدول شماره ۲) افزایش یافته است. این ارقام بیانگر میزان ذخایر نفتی‌ای است که با تکنولوژی کنونی استخراجش مقرون به صرفه است. سهم مجموع ذخایر نفتی ده کشور غنی از لحاظ منابع نفتی از کل ذخایر جهان از ۷۷/۱ درصد در سال ۱۹۷۰ به ۸۲/۹ درصد در سال ۱۹۸۶ افزایش نشان می‌دهد.

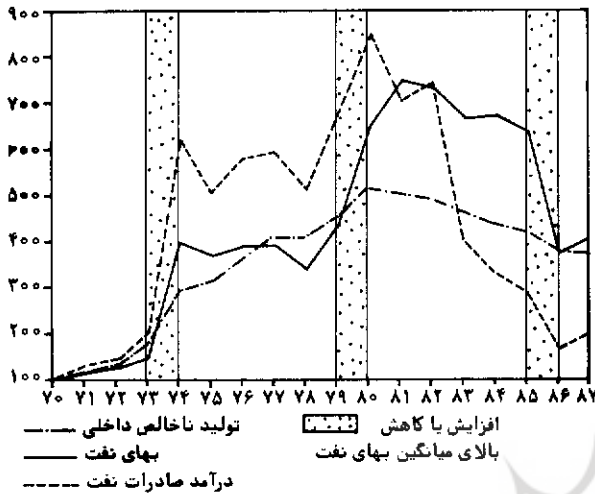
جدول شماره ۲

ذخایر تأیید شده نفتی در ده کشور غنی از لحاظ منابع نفتی برحسب میلیون تن

کشور	۱۹۷۰	سهم به درصد	۱۹۸۶	سهم به درصد
عربستان	۱۷۲۷۶	۲۶/۹	۲۳۰۸۲	۲۹/۳
کویت	۹۲۳۹	۱۴/۴	۱۳۰۴۱	۱۶/۵
شوروی	۱۰۸۵۰	۱۶/۹	۸۰۸۲	۱۰/۲
مکزیک	۴۵۰	۰/۷	۷۶۹۳	۹/۸
ایران	۹۴۹۸	۱۴/۸	۶۶۲۱	۸/۴
عراق	۴۲۹۴	۶/۷	۶۳۲۰	۸/۰
امارات عربی	۱۷۱۰	۲/۷	۴۳۲۳	۵/۵
ونزوئلا	۱۸۷۸	۲/۹	۳۵۶۹	۴/۵
آمریکا	۵۲۵۸	۸/۲	۳۳۰۶	۴/۲
لیبی	۳۸۴۶	۵/۸	۲۷۹۷	۳/۶
جمع	۶۴۲۰۹۹	۱۰۰	۷۸۸۵۴	۱۰۰

شکل شماره ۲

افزایش بهای نفت ، افزایش تولید ناخالص داخلی و افزایش درآمد صادرات در سالهای ۱۹۸۷ - ۱۹۷۰ (شاخص حقیقی ۱۰۰ = ۱۹۷۰ در نظر گرفته شده است)

واقعی تا ۳۸۰ واحد شاخص سقوط کرده است. تنها در سال ۱۹۸۶، ارزش نفت ۴۱٪ کاهش داشته است. توسعه تولید ناخالص داخلی کشورهای مورد بررسی بطور قابل ملاحظه‌ای نوسانات در قیمت‌های نفت را منعکس می‌سازد (طبق شکل ۲). بیشترین نرخ رشد سالیانه از سال ۱۹۷۳ تا ۱۹۷۴ به میزان ۶۰٪ بوده است. پس از آن، تا سال ۱۹۸۰، تولید ناخالص با میانگین برابر ۲۱٪ در سال افزایش پیدا کرده و رقم شاخص به ۵۶۱ رسیده است. در همان دوره، سهم درآمد صادرات نفتی در کل اقتصاد از ۲۵٪ به بیش از ۴۰٪ افزایش یافته و در سال ۱۹۷۴ این رقم حتی به ۵۵٪ هم رسیده بود. علت افزایش مزبور افزایش بهای نفت بوده است و نه تغییر میزان استخراج آن. از سال ۱۹۸۲ سهم درآمد ناشی از نفت صادراتی در تولید ناخالص داخلی رو به کاهش گذاشت. در سال ۱۹۸۵ میزان آن به ۲۰٪ یعنی به کمتر از سال ۱۹۷۰ رسید و در سال ۱۹۸۶ نیز کاهش معادل ۱۳٪ از خود نشان داد. از آن به بعد سهم تولید نفت مجدداً رو به افزایش گذاشته است.

شکل ۳، سهم درآمد نفت صادراتی در تولید ناخالص داخلی را به تفکیک کشورها نشان می‌دهد. در این شکل مابین کشورهای مختلف اختلاف زیادی

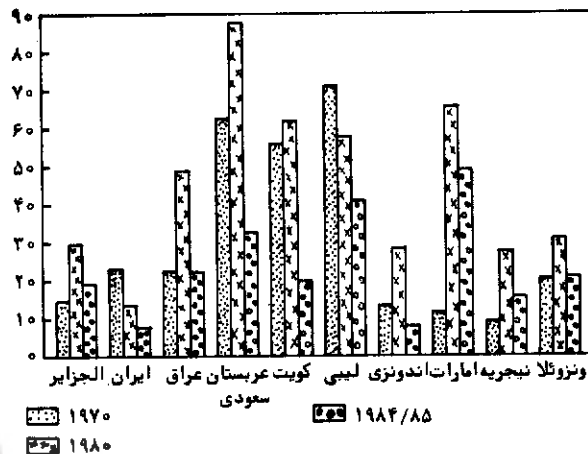
۳- بحرانهای نفتی و توسعه اقتصادی در کشورهای عضو اوپک

۳-۱- تولید ناخالص داخلی و درآمد صادراتی
مجموع تولید ناخالص ملی ده کشور عضو اوپک، به قیمت دلار سال ۱۹۸۰، حدود ۷ درصد تولید ملی جهانی را تشکیل میداد. در سال ۱۹۷۰ این رقم فقط ۰/۸ درصد بود. بیشترین میانگین نرخ رشد صوری سالیانه در طی سالهای ۱۹۷۵ - ۱۹۷۰ به میزان ۳۰/۷ درصد بوده است. در دوره‌های بعد (۱۹۷۵ - ۱۹۸۰ و ۱۹۸۰ - ۱۹۸۵) این میزان به ۲۰/۸ و ۷/۱ درصد رسید.

مشخصه رویدادهای بازار نفت نوسانات زیاد قیمت‌ها است. در دوره ۱۹۸۵ - ۱۹۷۰ دو تغییر مشخص در بهای نفت را می‌توان مشاهده نمود. قیمت‌ها در سال ۱۹۷۳/۷۴ تا ۲/۷ برابر خود و در سال ۱۹۷۹/۸۰ تا ۱/۵ برابر خود افزایش یافتند. جهش دوم، بخشی از افزایشی بود که در سالهای (۱۹۸۱ - ۱۹۷۸) صورت گرفت. در این دوره شاخص بهای نفت (با در نظر گرفتن سال ۱۹۷۰ به عنوان سال مبنا) از ۳۴۱ به ۷۴۹ واحد افزایش یافت. از سال ۱۹۸۱، بهای

شکل ۳

سهم درآمد نفت صادراتی در تولید ناخالص داخلی به درصد

نتایج زیر به دست آمده است .
 - اگر بهای نفت ۱٪ افزایش می‌یافت، افزایش ۸/۵ درصد تولید ناخالص داخلی می‌توانست مورد انتظار باشد .
 - اگر بهای نفت ۱٪ کاهش می‌یافت، کاهش ۵/۵ درصد تولید ناخالص داخلی می‌توانست مورد انتظار باشد .

بنابراین افزایش در بهای نفت تأثیر قوی‌تری بر روی توسعه اقتصادی کشورهای تولیدکننده نفت داشته است تا کاهش آن . در هر حال از آنجائیکه سهم درآمد ناشی از نفت صادراتی در تولید ناخالص داخلی در دوره مورد بررسی کاهش یافته ، در آینده افزایش بهای نفت تأثیر کمتری بر روی توسعه اقتصادی خواهد داشت . این حکم تنها برای یک دوره میان مدت درست است و اگر بهای نفت برای دوره طولانی‌تری کاهش پیدا کند ، در آن صورت باید تأثیر شدیدتری را بر روی تولید ناخالص داخلی انتظار داشت .

در قسمت بعد بعضی از اجزا تشکیل‌دهنده تولید ناخالص داخلی مانند مصرف و هزینه‌های سرمایه‌گذاری و نتایج موازنه خدمات و کالاها مورد بحث قرار می‌گیرد .

۳-۲ سرمایه‌گذاری و هزینه‌های مصرفی

تا سال ۱۹۸۱، حجم سرمایه‌گذاری واقعی (تشکیل سرمایه ثابت ناخالص و افزایش در سهام) در کشور های مورد مطالعه تا ۵/۸ برابر افزایش نشان می‌دهد . بنابراین رشد آن نسبت به تولید ناخالص داخلی و هزینه‌های مصرفی بیشتر بوده است . بیشترین سرمایه‌گذاریها در سال ۱۹۷۷، یعنی زمانی که هزینه‌ها ۲۷٪ از تولید ناخالص داخلی را تشکیل داده بودند، صورت گرفته است . از سال ۱۹۸۱ روند این رقم رو به کاهش گذاشت با وجود این در سال ۱۹۸۵ این هزینه‌ها هنوز چهار برابر میزان آن در سال ۱۹۷۰ بود . در طی همان مدت در کشورهای صنعتی، سهم سرمایه‌گذاریها از تولید ناخالص داخلی از ۲۴/۵ درصد در سال ۱۹۷۰ به ۲۰ درصد در سال ۱۹۸۵ کاهش یافت . به این ترتیب این درصدها کمتر از ارقام مشابه در کشورهای تولیدکننده نفت می‌باشند . علی‌رغم آنکه نرخهای حقیقی رشد تولید ناخالص

مشاهده می‌شود . برای مثال، درآمد صادرات نفت، در سال ۱۹۸۴، در لیبی و امارات متحده عربی بیش از ۴۰٪ تولید ناخالص داخلی را تشکیل میداد . در حالی که در همان سال در ایران این میزان کمتر از ۱۰٪ بود . در سال ۱۹۸۴ سهم درآمد صادرات نفتی در کویت و عربستان سعودی فقط ۱/۳ مقدار آن در سال ۱۹۸۰ را تشکیل می‌داد . ضریب کشش، میزان واکنش تقریبی تغییرات تولید ناخالص داخلی در مقابل تغییرات بهای واقعی نفت را به دست می‌دهد . این ضریب نشان میدهد که وقتی بهای نفت با درصد معینی تغییر می‌کند . تا چه درصدی تولید ناخالص داخلی افزایش یا کاهش می‌یابد . ضریب کششی برابر ۱ به این معناست که تولید ناخالص داخلی به همان نسبت بهای نفت تغییر می‌کند و مقدار بیش از یک دلالت بر تغییری بیش از درصد تغییر بهای نفت و کمتر از یک تغییر کمتری از میزان در بهای نفت را دارد .

برای ۱۶ سالی که تحت بررسی قرار گرفته است به منظور مورد مذاقه قراردادادن دوره افزایش قیمت‌های نفت (۱۹۸۱-۱۹۷۰) و هم چنین دوره کاهش قیمت‌ها (۱۹۸۶-۱۹۸۱) دو ضریب کشش محاسبه شده و

را تشکیل می دهد . این حسابها شامل تجارت خارجی و موازنهء خدمات و انتقالهای بلاعوض می شود . به استثناء سال ۱۹۷۸ (کاهش واقعی در قیمتها) برای مدت ۱۱ سال حسابهای جاری دارای مازاد بوده اند . اما کل موازنه از سال ۱۹۸۲ کسری داشته است . سال ۱۹۸۳ بیشترین میزان کسری یعنی مبلغی معادل ۶/۵ میلیارد دلار نشان می دهد . این درحالی است که مجموع تولید ناخالص داخلی از رشدی معادل ۲٪ برخوردار بوده است . (به شکل ۵ مراجعه شود)

۴- بازار بیمه در کشورهای برگزیدهء تولیدکنندهء نفت ۱۹۷۵ - ۱۹۷۰

میزان حق بیمه در کشورهای مورد مطالعه (به استثناء عربستان سعودی ، که تنها داده های تخمینی درمورد این کشور در دسترس است) در سال ۱۹۸۵ به میزان ۵۱۲۰ میلیون دلار آمریکا بود ، که این مقدار برابر ۸/۵٪ از میزان حق بیمهء جهانی است . ونزوئلا با ۱۰۳۲۷ میلیون دلار بیشترین حجم حق بیمه را به خود اختصاص داده و پس از آن الجزایر (۸۲۳ میلیون دلار آمریکا) و اندونزی (۶۲۶ میلیون دلار آمریکا) قرار دارند .

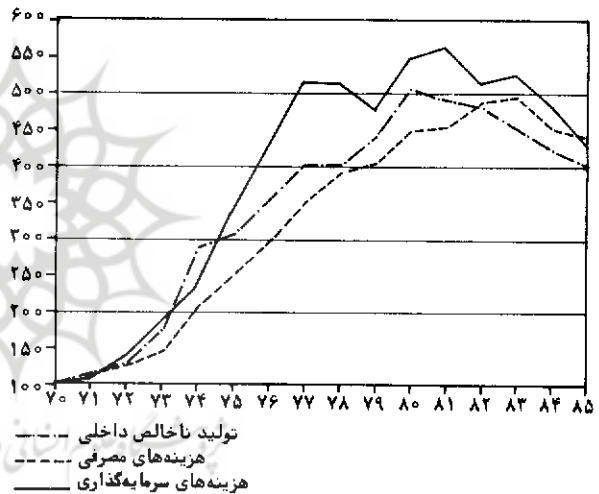
۴-۱- بررسی کلی

بیش از ۹۰٪ از کل حجم حق بیمه بیشتر این کشورها را بیمه های غیرزندگی تشکیل می دهد . این درصد به مراتب بیش از میزان معمول است . این رقم در کشورهای صنعتی بالغ بر ۵۰٪ می باشد . در هر یک از این کشورها ارقام حق بیمه در بیمه های غیرزندگی بین ۲۴۵ میلیون دلار (کویت) و ۱۱۶۶ میلیون دلار (ونزوئلا) در نوسان است . دلایل مختلفی برای کم اهمیت بودن رشته بیمه های زندگی بخصوص در کشورهای عربی وجود دارد . اینطور به نظر می رسد که برای بسیاری پسانداز بیمه های از جذابیت کمتری برخوردار است تا پسانداز بانکی . به علاوه در بعضی از کشورهای منطقه (مانند کویت) ، بیمه عمر با رقابت سختی از سوی سیستم پیشرفته ملی مواجه بوده است . در جدول شماره ۳ ، شاخص های کل اقتصاد و صنعت بیمه برای سالهای ۱۹۷۵ و ۱۹۸۵ مقایسه شده اند .

داخلی از سال ۱۹۸۰ منفی بوده است ، ولیکن هزینه های مصرفی تا سال ۱۹۸۳ از خود افزایش نشان می دهد . در سالهای متعاقب آن هزینه مصرفی نیز به نسبتی کمتر از سرمایه گذاریها روبه کاهش گذاشت . سهم مصرف از تولید ناخالص داخلی در سال ۱۹۷۰ الف بر ۵۵٪ بود و این رقم در سال ۱۹۸۵ برابر با ۵۹٪ شد . در مقایسه با کشورهای صنعتی (۷۹٪ - ۷۵٪) از تولید ناخالص داخلی) ، این درصدها در سطح بسیار پائین تری قرار دارند .

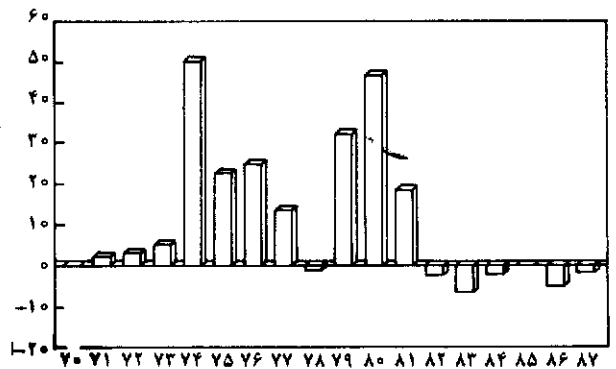
شکل ۴

مقایسه سرمایه گذاری و هزینه ها مصرفی با تولید ناخالص داخلی ۱۹۸۵ - ۱۹۷۰ (شاخص سال ۱۹۷۰ برابر ۱۰۰ در نظر گرفته شده)

شکل ۵

موازنهء حسابهای جاری برحسب میلیارد دلار

۳-۳ موازنهء حسابهای جاری

موازنهء حسابهای جاری بخشی از موازنهء پرداختها

بیمه در تولید ناخالص داخلی تقریباً "در همه کشورهای (بحر ایران) افزایش نشان می دهد. رشد بازار بیمه بیشتر از رشد تولید ناخالص داخلی بوده و این تعجب آور نیست زیرا خدمات بیمه‌ای هنوز در حال شکل گرفتن است.

از آنجائیکه این بررسی بدواً "به کشورهای عربی اختصاص دارد، لازم است که ویژگیهای خاص بازار این کشورها ذکر شود. همچنین به کشورهای که شامل این بررسی نشده‌اند نیز اشاره خواهیم نمود.

در ابتدا باید تعارض بین قوانین اسلامی و بیمه‌های نحاری در کشورهای عربی را ذکر کرد، تعدادی از عقود صریحاً "به وسیله شرع ممنوع محسوب می شوند که معاملات قماری و یا قراردادهایی که متضمن شرط بندی، بهره و ربا می باشند از آن جمله اند.

برخی از مراجع اسلامی (در این کشورها) ایراد می گیرند که بیمه‌های تجاری عناصر فوق را دربر دارند و سپس نتیجه می گیرند که عقود بیمه‌ای طبق قوانین اسلامی قابل قبول نمی باشند. هنگامی که کشورهای عربی وارد صحنه تجارت بین الملل شدند، حکومت‌های اسلامی و تاحران این کشورها در مقابل این سؤال قرار گرفتند که چگونه محصولات خود را ایمن ساخته و از عرف تجارت جهانی پیروی

از این مقایسه نتایج زیر بدست می آید.

الجزایر بیشترین رشد اقتصادی را نشان می دهد، تولید ناخالص داخلی سرانه‌اش در طی این مدت سه برابر شده است و رشد بازار بیمه هماهنگ با نرخ رشد کل اقتصاد بوده است. سهم این بازار در تولید ناخالص داخلی ۱/۳ درصد بوده و تنها ونزوئلا با ۲/۷ درصد قبل از این کشور قرار دارد.

تغییرات تولید ناخالص داخلی سرانه در هر یک از کشورها بسیار متفاوت است. در سال ۱۹۸۵ در کویت، که یکی از ثروتمندترین کشورهای جهان به شمار می آید این رقم بالغ بر ۱۱۸۵۵۹/۷ دلار آمریکا می باشد که با نیجریه و اندونزی به ترتیب برابر ۵۲۹/۴ و ۷۷۰/۶ دلار آمریکا مقایسه می شود. بیشترین میزان حق بیمه سرانه را در امارات متحده عربی (۲۲۵/۳ دلار آمریکا) می توان مشاهده نمود. از طرف دیگر این ارقام در اندونزی و نیجریه به ترتیب ۳/۹ و ۶/۸ دلار آمریکا است. بالاخره، در امارات متحده عربی سهم بازار بیمه از کل اقتصاد ۱/۲ درصد، اندکی کمتر از الجزایر است.

دو ستون آخر جدول شماره ۳ نشان می دهند که هنوز هم بازار بیمه بخش خصوصی در کشورهای تولیدکننده نفت نسبتاً ناچیز است. سهم حق

جدول شماره ۳

شاخص های کل اقتصاد و بازار بیمه در سالهای ۱۹۷۵ و ۱۹۸۵

کشور	تولید ناخالص داخلی سرانه به دلار		حق بیمه سرانه به دلار		نسبت حق بیمه به تولید ناخالص داخلی	
	۱۹۷۵	۱۹۸۵	۱۹۷۵	۱۹۸۵	۱۹۷۵	۱۹۸۵
الجزایر	۸۴۹/۵	۲۶۷۸/۵	۹/۹	۳۵/۹	۱/۳	۱/۳
اندونزی	۲۲۴/۶	۵۲۹/۴	۱/۰	۳/۹	۰/۷	۰/۷
عراق	۱۲۲۴/۹	۳۴۲۲/۹	۱۵/۸	۳۷/۲	۱/۰	۱/۱
ایران	۱۵۵۵/۵	۳۸۰۲/۳	۸/۲	۱۰/۲	۰/۳	۰/۵
کویت	۱۱۹۰۵/۲	۱۱۵۵۹/۷	۱۶۸/۴	۱۵۵/۶	۱/۳	۰/۹
لسی	۵۲۵۴/۴	۷۱۳۰/۹	۳۷/۲	۷۱/۳	۱/۰	۰/۷
نیجریه	۵۲۲/۹	۷۷۰/۶	۲/۷	۶/۸	۰/۹	۰/۵
عربستان سعودی	۵۴۷۴/۰	۷۹۱۵/۹	-	-	-	-
ونزوئلا	۲۱۷۵/۳	۲۸۶۴/۰	۳۴/۴	۷۶/۶	۲/۷	۱/۴
امارات متحده عربی	۱۰۴۰۰/۰	۱۱۰۰۰/۰	-	۲۲۵/۳	۱/۲	-

کنند بدون اینکه در مقابل مذهب قرار گرفته باشند . به علت فقدان مبنای قضایی ، غالب حکومتها از تدوین مقرراتی که تجارت بیمه را شکلی قانونی دهد ، امتناع داشته‌اند . اکنون در بعضی از این کشورها حداقل شناسایی قانونی از بیمه ، به صورت مقررات قانونی در مورد تاسیس شرکت‌های بیمه و حقوق سهامداران وجود دارد و تنها شرایط عمومی بیمه‌نامه‌ها ، نرخهای بیمه تا حدی تحت نظارت قانونی قرار می‌گیرند . متن بیمه‌نامه‌های مورد استفاده به‌طور عمده از آنهاییکه در خارج این کشورها بخصوص انگلستان و فرانسه مورد استفاده واقع می‌شوند ، اقتباس شده‌اند .

بر بعضی بازارهای بیمه (الجزایر ، عراق ، لیبی و سوریه) انحصار دولتی حاکم است ، یعنی یک یا چند بیمه‌گر و در بعضی موارد یک بیمه‌گر انکائی ، که آن نیز دولتی است ، وجود دارد .

— شرکت‌های بیمه ملی و یا خارجی در کویت ، عمان و امارات متحده عربی اجازه تاسیس دارند . اما دارائی‌های واقعی دولت تنها به‌وسیله شرکت‌های بیمه دولتی بیمه می‌شوند . در اینجا "ملی" به معنای هر شرکت بیمه‌ای است که مالکیتش خواه به‌وسیله مردم یا شرکتها و یا سازمانهای دولتی کاملاً ملی باشد .

— شرکت‌های کاملاً ملی در مصر ، مراکش و سودان فعال هستند . چنین شرکت‌هایی می‌توانند خصوصی و یا دولتی باشند و شرکت‌های خارجی تنها سهم اندکی از شرکت‌های خصوصی را می‌توانند داشته باشند . — در عربستان سعودی شرکت‌های بیمه عمدتاً "به‌عنوان نمایندگان شرکت‌های خارجی و یا به‌عنوان شرکت‌هایی با سرمایه مشترک ، که در خارج از این کشور به‌ثبت رسیده‌اند ، فعالیت می‌کنند .

امروزه دو عامل که مانع پویایی توسعه بازار بیمه ، بخصوص در خاورمیانه می‌گردد ، وجود دارد : رشد کند اقتصاد کشورهای تولیدکننده نفت و جنگ خلیج فارس که خود مانعی برای تجارت است . سالهای جهش ، که افزایش در درآمدهای ناشی از سرمایه‌گذاری‌ها را با خود به همراه داشت ، در حال سپری شدن است . تاسیسات زیربنایی (بنادر ، فرودگاهها ، بیمارستانها ، جاده‌ها و ساختمانهای عمومی) ساخته شده‌اند و نیاز

به خدمات بیمه‌ای کاهش یافته است ، بعضی از کشورها توسعه صنایع سبک را مورد آزمایش قرار داده‌اند و تعداد کمی موفق شده‌اند در صنعت و تجارت به‌رشدی دست یابند که با خود افزایشی در تقاضای بیمه را همراه آورد . بنابراین امروزه بازار بیمه در وضعیت کساد قرار دارد . این را به‌گونه‌ای نه‌چندان کم می‌توان در رقابت شدید شرکت‌های بیمه که خود سبب کاهش تعداد شرکت‌های بیمه گردیده مشاهده نمود .

اغلب ریسک‌هایی که در حال حاضر بیمه می‌شوند و سرمایه‌های بزرگی نیز هستند در ارتباط با تولید نفت است . اگر کشورهای خلیج فارس موفق شوند نفوذ بیشتری به‌روی کل بازار نفت به دست آورند ، از حفاری گرفته تا ایستگاههای بارگیری ، و نقش خود را تنها به‌عرضه‌کنندگان مواد خام محدود نکنند ، توسعه اقتصادی منحصر "به‌وسیله تغییرات بهای نفت تعیین نخواهد شد . فرآورده‌های بیشتر مواد نفتی و ایجاد شبکه‌های وسیعتر توزیع ، همانطوریکه قبلاً در مورد کویت صورت گرفته ، انعطاف بیشتری را برای اقتصاد این کشورها تضمین کرده و در عین حال نیازهای بیمه‌ای بیشتری را بوجود خواهد آورد .

۲-۴- توسعه بازار بیمه در هریک از کشورهای

تولیدکننده نفت از سال ۱۹۷۰

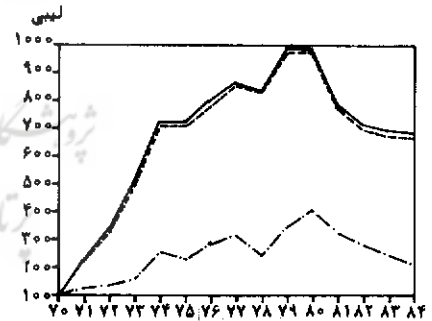
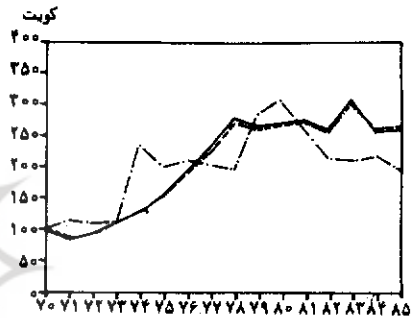
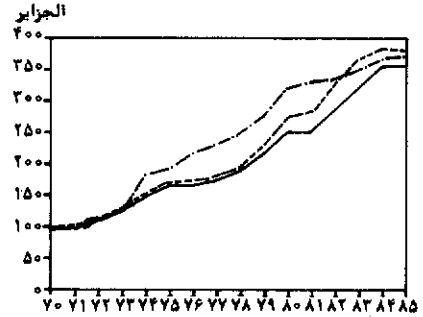
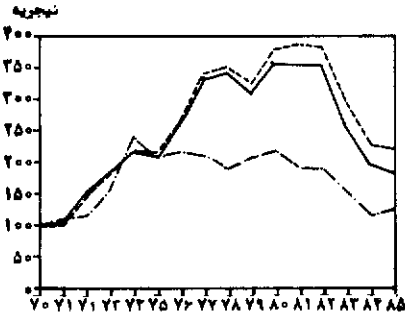
در شکل ۶ رشد کل بازار و بازار بیمه در کویت ، لیبی ، ایران ، الجزایر و نیجریه نشان داده شده است . مقررات حاکم بر بازارهای بیمه‌ای این کشورها به‌طور گسترده‌ای تفاوت دارد . ویژگی‌های خاص بازارهای کویت و لیبی و الجزایر قبلاً در بخش ۴.۱ ذکر شد . وضعیت در ایران و نیجریه نیز در زیر مورد بحث قرار می‌گیرد .

در ایران ، انقلاب ۱۹۷۹ ساختار جدیدی را برای بازار بیمه ایران به همراه آورد . تمامی ۱۲ شرکت بیمه خصوصی موجود ملی شدند و سازمان دو شرکت خارجی^۳ نیز در شرکت‌های بیمه داخلی ادغام شد . کار بیمه اتکائی متمرکز گردیده و تا مقررات جدیدی که در سال ۱۹۸۲ وضع گردید هیچ قراردادی با شرکت‌های خارجی نمی‌توانست منعقد گردد .

در بازار بیمه نیجریه بیمه‌گران خارجی در کنار

شکل ۶

توسعه بازار بیمه در الجزایر، ایران، کویت، نیجریه و لیبی، شاخص حقیقی ۱۰۰ = ۱۹۷۰

بیمه‌های غیر زندگی
کل بیمه
تولید ناخالص داخلی

شرکتهای بومی و بیمه‌گران اتکائی فعالیت می‌کنند. شرکتهای خارجی به شکل شرکتهایی با سرمایه مشترک اجازه دارند حداکثر تا ۴۰٪ سهام شرکت را داشته باشند. بالاخره، ریسکهای دولتی را تنها به وسیله شرکتهای دولتی می‌توان پوشش داد.

همانطور که در شکل ۶ دیده می‌شود، بازار بیمه در تمامی کشورها تا اواخر دهه هفتاد رشد پویایی داشته است. به دنبال رکود اقتصادی، نرخهای رشد منفی را می‌توان برای شرکتهای بیمه مشاهده نمود. این کاهش در ایران آشکارتر است زیرا علاوه بر توسعه منفی بازار نفت، تغییر ساختار بازار بیمه با آغاز جنگ همراه شد. بدین لحاظ کل حجم حق بیمه در ۱۹۸۵ تنها ۱/۶ برابر بیش از میزان آن در ۱۹۷۰ گردید. بازار بیمه در لیبی رشد زیادی داشته است. حجم حق بیمه تا ۱۹۸۴ به هفت برابر افزایش یافته و سهم حق بیمه در تولید ناخالص داخلی از ۰/۲ درصد در سال ۱۹۷۰ به ۱/۰ درصد در سال ۱۹۸۴ افزایش یافت. بیشترین نرخ رشد را می‌توان در این کشور و ایران در پنج سال (۱۹۷۴-۱۹۷۰) مشاهده نمود.

همانطور که مقادیر شاخص برای الجزایر نشان می‌دهد، رویدادهای بازار نفت اثر کمتری به روی توسعه کل اقتصاد و صنعت بیمه این کشور داشته است. نرخ رشد مثبت را می‌توان در سرتاسر دوره ۱۹۷۰-۱۹۸۵ مشاهده نمود. کاهش صادرات نفت خام از ۱۹۸۰ با صادرات گاز طبیعی (هم به صورت

گاز طبیعی و هم گاز مایع) و محصولات پالایش یافته جبران شده است.

۵- چشم انداز

سقوط ناگهانی بازار سهام در اکتبر ۱۹۸۷ بدان معنا است که نرخ رشد تولید ناخالص داخلی اغلب کشورهای صنعتی باید سیر نزولی را به پیمایند. چندین کشور صادرکننده نفت نیز از اثر این سقوط ناگهانی در امان نمانده اند. در بعضی از کشورهای خلیج چون عربستان سعودی، کویت و امارات متحده عربی، درآمدهای ناشی از سرمایه گذاریهای خارجی بخش مهمی از درآمدهای تکمیلی درآمد نفتی این کشورها را تشکیل می دهد. چون این کشورها سهم هنگفتی از موجودی اوراق بهادار در بازار اوراق بهادار داشتند متحمل زیانهای اساسی در این بازار گردیدند. گفته می شود کویت از این طریق در حدود ۵ میلیارد دلار

پاورقی

- ۱- کشورهای عضو سازمان همکاریهای اقتصادی و توسعه
- ۲- جهت مزید اطلاع خوانندگان فتاوی حضرت امام مدظله العالی در مورد بیمه عیناً از رساله توضیح المسائل ایشان نقل میشود

بیمه

مساله ۲۸۶۲: بیمه قرار و عقدی است بین بیمه کننده و مؤسسه و شرکت یا شخص که بیمه را می پذیرد، و این عقد مثل سایر عقود محتاج به ایجاب و قبول است، و شرایطی که در موجب و قایل و عقد در سایر عقود معتبر است در این عقد نیز معتبر است، و می توان این عقد را با هر لغتی و زبانی اجرا کرد.

مساله ۲۸۶۳: در بیمه علاوه بر شرایطی که در سایر عقود است از قبیل بلوغ و عقل و اختیار و غیر آنها، چند شرط معتبر است.

- ۱- تعیین مورد بیمه که فلان شخص است یا فلان مغازه یا فلان کشتی یا انومبیل یا هواپیما است.
- ۲- تعیین دو طرف عقد که اشخاص هستند، یا مؤسسات، یا شرکتها یا دولت.
- ۳- تعیین مبلغی که باید بردارند.
- ۴- تعیین اقساطی که باید بپردازند، و تعیین زمان اقساط

۵- تعیین زمان بیمه که از اول ماه یا سال تا چند ماه یا چند سال

آمریکا خسارت دیده است. چون معاملات نفتی با دلار صورت می گیرد، افلام تجارت (رابطه بین میانگین بهای صادرات و میانگین بهای واردات) بدتر شده و برآیند این امر از دست دادن قدرت خرید برای کشورهای گوناگون خلیج فارس بوده است. در واقع بیش از نیمی از مبادلات بازرگانی یا کشورهای است که ارزش پول آنها در ارتباط با دلار تقویت شده است.

به این دلایل، تقریباً تمامی کشورهای اپیک علاقه مند به افزایش درآمد نفتی شان هستند این هدف می تواند از طریق محدود ساختن کمی تولید نفت میسر گردد. هدفی که تاکنون به سختی تحقق یافته است. بنابراین مشکل بتوان انتظار داشت که بهای نفت به سرعت و برای همیشه افزایش بیابد. تا تحقق این امر، محدودیت های معینی برای رشد اقتصادی و بنابراین تقاضای بیمه در این کشورها وجود دارد.

۶- تعیین خطرهایی که موجب خسارت می شود، مثل حریق یا غرق یا سرقت یا وفات یا مرض، و می توان کلیه آفات که موجب خسارت می شود، قرار دهند. **مساله ۲۸۶۴:** لازم نیست در قرار بیمه میزان خسارت تعیین شود پس اگر قرار بگذارند که هر مقدار خسارت وارد شد جبران کنند صحیح است.

مساله ۲۸۶۵: صورت عقد بیمه چند نحو است: یکی آنکه بیمه کننده بگوید: به عهده من فلان مقدار که در فلان زمان ماهی فلان مقدار بدهم، در مقابل آنکه خسارتی که به مغازه من مثلاً از ناحیه حریق یا دزدی وارد شد، جبران نمائی، و طرف قبول کند، یا طرف بگوید بر عهده من خسارتی که به مؤسسه شما وارد می شود از ناحیه حریق یا دزدی مثلاً در مقابل آنکه فلان مقدار بدهی، و باید تمام قیودی که در مساله سابق ذکر شد معلوم شود و قرارداد شود.

مساله ۲۸۶۶: ظاهراً تمام اقسام بیمه صحیح باشد، با بکار بردن شرایطی که ذکر شد، چه بیمه عمر باشد، یا بیمه کالاهای تجارتی، یا عمارات یا کشتیها و هواپیماها، و یا بیمه کارمندان دولت یا موسسات یا بیمه اهل یک قریه یا شهر، و بیمه عقد مستقلی است و می توان به عنوان بعضی عقود دیگر از قبیل صلح آن را اجرا کرد.

۳- دو شرکت خارجی که در متن اشاره شده است نمایندگی بوده و منحل شده اند (مترجم)